

Gál Kinga: Fórum. A Román Parlament elé terjesztett kisebbségi törvénytervezetek összehasonlítása. In: *Magyar Kisebbség*, 1997, 1-2 sz. 244-264. old.
<http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=6&cikk=M970121.HTM>

Gál Kinga

A Román Parlament elé terjesztett kisebbségi törvénytervezetek összehasonlítása

A. Bevezetés

A román parlament elé három kisebbségi törvénytervezet került betervezésre, 1993 novemberében az RMDSZ, 1994 májusában a parlamentben egy-egy képviselővel rendelkező kisebbségek csoportja (Kisebbségek tervezete, továbbiakban Kis terv.), majd a Polgári Szövetség Pártja nyújtott be kisebbségi törvénytervezetet (továbbiakban PSZP-terv.).

Mindhárom tervezet eltérő koncepciót tartalmaz a kisebbségek védelmének törvényi megjelenítését illetően. Az RMDSZ tervezete eltérő megoldást kínál a különböző kisebbségeknek számarányuktól, tradícióiktól és közösségük szervezettségi fokától függően. Általános kerettörvény, amelyik rendezi általában a kisebbségi egyéni és kollektív jogokat, de lehetőséget biztosít bármely nemzeti kisebbség (elsősorban a magyar és német kisebbség) számára, hogy önmagát autonóm közösségnek nyilvánítsa, és így különböző autonómiatípusok keretében létrehozza saját intézményrendszerét.

A másik két tervezet egységes megoldást kínál a kisebbségeknek, nem beszél az autonómia egyetlen formájáról sem, a nemzeti kisebbségek és a kisebbségekhez tartozó személyek egyénileg és közösségben gyakorolt jogait garantálja.

Alapvető különbség van a kisebbségek mint önálló entitások elismerését, továbbá a kollektív jogok elfogadását illetően is.

A kisebbségek tervezete, legyen az RMDSZ-é vagy a Kisebbségeké, magát a kisebbségi közösséget önálló entitásnak definiálja, elismeri a kollektív identitáshoz való jogukat, illetve kollektív jogokról beszél (Kisebbségi terv. indoklás), ezen túl az RMDSZ nemzeti és autonóm közösségeket említi, amelyek politikai szubjektumként államalkotó tényezők (2. szak. RMDSZ-terv.).

A Polgári Szövetség tervezetéből burkoltan ugyan, de kiderül, hogy a kisebbségek a román nemzet részét képezik (a törvény indoklása szerint: "a román nemzetet polgári értelemben használják, ahogy azt a modern politikai és jogi gondolkodásban használtuk, minden román állampolgár a román nemzet része, ezen belül a szabad identitásválasztás alapján megkülönböztetünk egy többségi lakosságot és számos nemzeti kisebbséget"), ugyanakkor a kollektív jogokról nem történik említés. (2.5. PSZP-terv.)

B. Szerkezeti felépítésük

A koncepcióbeli különbség a tervezetek szerkezetében is tükröződik. A Kisebbségek, továbbá a Polgári Szövetség Pártjának tervezete az "általános rendelkezések", illetve az "általános rendelkezések" és a "jogok és garanciák" fejezetekben tárgyalja a kisebbségi jogok nagyobb részét mint a nemzeti kisebbségek állam általi elismerését, a kisebbségi jogok garantálását, a diszkrimináció tilalmát, a saját szervezetekhez való jogosultságot, azoknak állami költségvetésből való támogatását, illetve a külföldről érkező támogatások elfogadásának lehetőségét. Ezekben a fejezetekben szerepel az anyanyelvhasználat, a névhasználat, a kisebbségi nyelvű rádió- és tévéadások, kiadványok, a névtáblák, feliratok használatának szabályozása, továbbá a nyelvhasználat az oktatásban és az igazságszolgáltatásban egyaránt.

A Kisebbségek tervezetében jelenik meg egyedül a három tervezet közül a kisebbségekhez tartozó személyeket illető köteleesség: az alkotmány tiszteletben tartása, a jogállam értékeinek védelme, valamint az állampolgári köteleességek teljesítése (3. szak.). Ez utóbbi tervezet szerint mind a hivatalos szerveknek, mind a kisebbségek szervezeteinek köteleességük a kölcsönös megismeréshez, megértéshez, együttműködéshez és toleranciához szükséges közhangulat megteremtése, a kisebbségek és többségi lakosság közötti kommunikálás elősegítése, különösen az információk, az oktatás és kultúra területén.

Ezen tervezet "védelmi intézkedések" fejezetcím alatt rendelkezik az etnikai identitás védelméről (anyanyelv szabad megválasztása, nemzeti hovatartozás szabad megválasztása, az etnikai alapon létrehozott szervezetekhez való jog), a kulturális identitás védelméről (a kulturális értékek megőrzése, a kiadványok megjelenésének támogatása, kellő sugárzási idő biztosítása rádióban, televízióban, kulturális cserék támogatása), a nyelvi identitás védelméről (anyanyelvhasználat, kisebbségi nyelvet ismerő hivatalnokok alkalmazása, névtáblák, földrajzi elnevezések használata, névhasználat, az oktatás nyelve, a kisebbségi oktatás rendszere, a tanerők kiválasztása, a kisebbségi történelem és hagyományok megjelenítése az oktatásban, az anyanyelven való vizsgázás joga, a külföldön szerzett diplomák elismerése), valamint a vallási identitás védelméről (egyházi intézmények, iskolák létesítése, a vallási ünnepek megválasztása).

Szerkezetileg az RMDSZ tervezetével csak az "általános rendelkezések" és "zárórendelkezések" fejezeteiben mutatnak hasonlóságot, hiszen mindhárom itt deklarálja általánosan érvényes kisebbségi elveket és jogokat, tartalmazza továbbá a kisebbségi intézményektől 1945 után jogtalanul elkobzott javak visszaadásának követelményét, illetve a kárpótlás elvét.

Az RMDSZ tervezete az "általános rendelkezésekben" tartalmazza az identitáshoz való jog, a szülőföldhöz való jog, a nyelvhasználat, a jogegyenlőség, a diszkrimináció, az erőszakos asszimiláció, az etnikai arányok hátrányos megváltoztatása tilalmának, továbbá a kisebbségi intézmények anyagi forrásainak szabályozását, de ebben a fejezetben említi egyúttal az autonóm közösségek meghatározását, politikai szubjektumként való megjelenésüket, a belső önrendelkezést és a háromfajta autonómiakonceptiót is.

A nemzeti kisebbségek és autonóm közösségek általános jogai fejezetcím tárgyalja elkülönítve az egyéni kisebbségi jogokat, illetve a közösségi jogokat, ezen belül külön-külön alfejezetben a nyelvhasználat részletes szabályozását az oktatásban, a közművelődésben, a parlamentben és közigazgatásban, a hadseregben, az igazságszolgáltatásban, az orvosi ellátásban, a tájékoztatásban, a gazdasági és társadalmi életben. Ebben a fejezetben található a személyi autonómia, a sajátos státusú helyi önkormányzatok és a regionális autonómia megfogalmazása is, miközben részletes szabályozásukat a tervezet törvényerejű státútumra bízta.

C. Tartalmi elemek

A három tervezet tartalmát tekintve, az alapjogok kodifikálását illetően nagy vonalakban megegyezik, ám lényeges eltérés van a részletek kidolgozásában, a garanciák megteremtésében. Ilyen jellegű különbség leginkább a többségi szakértők által, illetve a kisebbségek által készített tervezetek között van, ezúttal az utóbbiakba beleértve az RMDSZ tervezetét is.

A Polgári Szövetség Pártjának tervezete kevésbé figyel a részletekre, deklarálja ugyan az elemi kisebbségi jogokat, de azt általánosságban teszi, nem megy a részletes szabályozás szintjére. Ennek hiányossága leginkább a nyelvhasználat, az oktatás, a kisebbségi szervezetek, a jogérvényesítés módjának szabályozásánál nyilvánvaló, noha a kisebbségi érdekek valós megjelenítése éppen ezen kérdéskörök legbehatóbb szabályozásában rejlik.

A tervezetek megegyeznek abban, hogy az államnak kell garantálnia a kisebbséghez tartozó egyének azon jogát, hogy egyénileg vagy közösségükben szabadon gyakorolhassanak valamennyi emberi és szabadságjogot (PSZP-terv., Kis terv.).

Az RMDSZ tervezete szerint "a nemzeti kisebbségekhez tartozók egyéni jogait, valamint a kollektív identitáshoz való jogát az egyetemesen elismert emberi jogok részeként tiszteletben kell tartani".

Mindhárom tervezetben alapvető jogként szerepel az *identitáshoz való jog*, ehhez kapcsolódóan az etnikai kötődések megőrzése, a hagyományok ápolása, továbbá az identitás kinyilvánításának szabadsága a politikai, szociális, kulturális és gazdasági élet területén (PSZP-terv. 2/1, 2/2, RMDSZ-terv. 3. szak., Kis terv. külön fejezet az etnikai identitás védelméről).

Az RMDSZ tervezete az identitáshoz való joghoz köti az autonóm közösség fogalmának bevezetését, a politikai szubjektum meghatározását, a belső önrendelkezéshez való jog kimondását, illetve az autonómia koncepciójának és formáinak megjelenítését.

A *nemzeti hovatartozás szabad kifejezése* biztosított, tilos a névelemzéssel, más módszerrel rábírás az önként vállalt hovatartozás megváltoztatására (RMDSZ-terv. 13, 14, 16. szak.; PSZP-terv. 4. szak.; Kis terv. 9. szak.).

A *diszkrimináció tilalmát* mint alapvetel mindhárom tervezet rögzíti, kimondják a törvény előtti egyenlőséget és egyenlő bánásmódot az élet minden területén. A Kisebbségek tervezete (5. szak.) szerint az állam intézkedéseket tesz a nemzeti sajátosságok, a kisebbségi öntudat védelme érdekében, hogy ezáltal is elejét vegye bármilyen diszkriminációnak. Egyúttal hangsúlyozza, nem jelent kedvezményezést, pozitív diszkriminációt az állami szervek által hozott olyan intézkedés, amelynek célja az egyenlőség megvalósítása akkor, amikor veszélyben van a kisebbségi identitás kinyilvánítása, megőrzése, fejlesztése.

A PSZP változata szerint a diszkrimináció ezen formája büntetendő a büntető törvény előírásai szerint, de nem jelent diszkriminációt azon speciális intézkedések meghozatala, amelyeknek célja a kisebbségek védelme, természetes fejlődésük biztosítása, valamint a tényleges jogegyenlőség megvalósítása (3. szak.).

Az RMDSZ tervezete a kisebbségek rágalmazását, hátrányos megkülönböztetését, az ellenük irányuló gyűlöletre bujtást törvény által büntetendőnek nyilvánítja (10. szak.).

A *szülőföldhöz való jog* mint alapjog megtalálható az RMDSZ és a PSZP tervezetében, de mindhárom tervezetben megjelenik az etnikai összetétel fenntartásának kötelessége a kisebbséglakta településeken, az etnikai arányok erőszakos megváltoztatásának, kitelepítéseknek, erőszakos asszimilációnak tilalma (PSZP-terv. 19. szak.). Az RMDSZ itt is továbblép, tartalmazza a feltételek biztosításának, továbbá a települési viszonyok, gazdasági érdekek, kialakult hagyományok figyelembevételének elvét (4, 7, 10. szak.). Mindhárom tervezet tiltja a kulturális objektumok, történelmi műemlékek, emlékművek megrongálását, lerombolását, az RMDSZ tervezete szerint: "nemzeti jellegűktől való megfosztását".

A *vallásgyakorlás szabadsága* mindhárom tervezetben deklarált, ezen túlmenően biztosított az egyházi intézmények létesítéséhez való jog, továbbá a vallási ünnepek megtartásának szabadsága, ilyen ünnepek munkaszüneti nappá nyilvánítása (PSZP-terv. 2, 18. szak.; Kis terv. 33, 35. szak.; RMDSZ-terv. 4, 18, 25. szak.). Az RMDSZ tervezete az egyéni kisebbségi jogok keretében kitér a vallási kegytárgyak beszerzésének, birtoklásának és használatának jogára.

A *politikai életben, közéletben való részvétel*, valamint a képviselethez való jog ugyancsak mindhárom tervezetben alapvetőként szerepel, de lényeges eltérés mutatható ki az RMDSZ és a másik két változat között. A legminimálisabb a PSZP által készített tervezet előírása, amelyik szerint a kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van a demokratikus képviselethez az állami szervezetben mind országos, mind helyi szinten, mégpedig saját intézményeken keresztül, ideértve az etnikai alapú politikai pártokat is. A parlamenti képviselet esetében, ha egyes kisebbségek szervezetei az általános választások alkalmával nem érik el a parlamentbe kerüléshez szükséges minimális százalékot, úgy egy-egy képviselői mandátumra van jogosultságuk.

A Kisebbségek tervezete is ismeri az egy mandátum jogát egy-egy kisebbségnek, de kiköti, hogy az adott kisebbséget csak egy törvényesen megalakult szervezet képviselheti a parlamentben, ugyanakkor az előző tervezettől eltérően kitér a jelöltállítás jogára a helyhatósági választásokon is.

Az RMDSZ tervezete részletesebben szabályozza a képviselet kérdését, megkülönböztetést tesz attól függően, hogy az adott területen többségben vagy kisebbségben van a nemzeti közösség. Rendelkezik arról, hogy a nemzeti kisebbségek jogosultak képviseltetni magukat a közhivatalokban és a bírói hatalomban (5. szak.), továbbá, hogy a személyi autonómiával

rendelkező közösséget öngazgatási és sajátos döntési és végrehajtási jog illeti meg az oktatás, a kultúra, a közélet, a szociális tevékenység és tájékoztatás terén.

Azokban a közigazgatási egységekben, ahol a kisebbség többséget alkot, a helyi öngazgatási autonómiát és ezek társulásaiban a területi alapon működő regionális autonómiát gyakorolhatják, ilyen esetekben a kisebbség hivatalos nyelvként is használhatja anyanyelvét (6. szak.). Ahol a kisebbség a lakosság számához viszonyítva számbeli kisebbségben van, ott az önazonosságát érintő kérdésekben korlátozott vétőjog illeti meg (8. szak.).

A *kisebbségi intézmények fenntartásának joga* eltérően alakul a különböző tervezetekben. A PSZP tervezete szerint a kisebbségeket megilleti a saját szervezetek létrehozásához való jog, ezen belül etnikai alapon szerveződött pártokat is alapíthatnak (5. szak.). A Kisebbségek által készített tervezetben a társulási jog biztosított, ennek alapján hozhatnak létre a kisebbségek szervezeteket. Annyiban lép tovább ez a tervezet az előbbinél, hogy néhány kérdésben előírja a kisebbségi szervezetek előzetes konzultálását, így olyan állami intézkedések esetében, amelyek a kisebbségek védelmét célozzák (5. szak.), továbbá a műemlékeket, települések arculatát érintő bármilyen intézkedés előtt (12. szak.). A Hivatalos Közlöny anyanyelvi változata szintén csak a kisebbségi szervezetek kifejezett kérésére jelenik meg. E szervezetek saját szociális és humanitárius segélyező intézményeket hozhatnak létre (37. szak.).

Mindkét változat csak a kisebbségi szervezetekről, illetve a kisebbségi oktatási intézményekről rendelkezik, ezen túlmenően semmilyen intézményről nem tesz említést.

Az RMDSZ tervezetének koncepciója a személyi, illetve területi autonómiát az intézményekre építi, így itt szabályozásuk részletesebb, nem csupán a kisebbségi szervezetekre terjed ki. A kisebbségek saját országos nevelési, oktatási, kulturális, tudományos intézményhálózatot építenek ki, ezen belül egyes intézmények közjogi alanyisággal rendelkeznek (11. szak.). A kisebbséghez tartozó személyek társaságokat hozhatnak létre, nemkormányzati nemzetközi szervezetek tevékenységében vehetnek részt (18. szak.). Azokon a településeken, ahol önálló intézmények létrehozására nincs lehetőség, a létező közművelődési intézményekben kell olyan személyeket alkalmazni, akiknek feladata a kisebbségi kultúrával való törődés. A kisebbségi közművelődési intézmények nemzetközi kapcsolatokat tarthatnak fenn (34. szak.).

A kisebbségi szervezetek, intézmények *anyagi támogatása* mindegyik tervezetben szerepel. Ez jelenti egyrészt az állami támogatást az éves költségvetésből, továbbá bármilyen külföldről érkező támogatást a legális kereteken belül (PSZP-terv. 2/9, 5. szak.; Kis. terv. 2/3, 4. szak.; RMDSZ 11, 24. szak.). Az RMDSZ tervezetében a fentiekén túl szerepelnek a saját bevételek, alapítványi támogatások, adományok, továbbá más, jogszabályba nem ütköző anyagi források.

A kisebbségeknek, szervezeteiknek *kapcsolattartása az anyaországgal* mint jogosultság állami garántálásként és támogatásként jelenik meg mind a PSZP (6. szak.), mind az RMDSZ tervezetében (9. szak.). A Kisebbségek tervezetében ez a kulturális cserék támogatása formájában fogalmazódik meg (16. szak.).

Mindhárom tervezet a *nyelvhasználat* szabályozásával foglalkozik legrészletesebben, külön tárgyalva az oktatás, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás területeit.

Az *anyanyelvű oktatás* biztosítása ugyan mindegyik tervezetben szerepel, de az RMDSZ tervezete lényegesen több elemet tartalmaz, kidolgozottabb.

A PSZP tervezete szerint minden nemzeti kisebbséghez tartozó személynek joga van anyanyelvén tanulni valamennyi oktatási formában. Az anyanyelvű oktatás az oktatási törvény feltételei alapján szervezendő meg, szükség szerint külön csoportokban, osztályokban, tagozatokon, iskolai egységekben. Az anyanyelven oktató tanerők képzése a román felsőoktatási intézmények keretében anyanyelvű csoportok vagy tagozatok létesítésével történik. A kisebbséghez tartozó személyek az oktatás során anyanyelven vizsgázhatnak, kivéve olyan tárgyakból, ahol kifejezetten a román nyelvű vizsga előírt. Az anyanyelvű oktatás keretében a kisebbségek megismerkedhetnek saját történelmükkel, kulturális értékeikkel, az általános történelemoktatás keretében pedig ki kell térni a kisebbségi történelem és hagyományok ismertetésére. Az anyanyelvű oktatási intézményekben előszeretettel alkalmaznak kisebbségi oktatókat, neveznek ki igazgatót és tanfelügyelőt a kisebbséghez tartozó személyek köréből, ha ez

nem lehetséges, úgy a kisebbségi nyelv ismerete kötelező számukra. A tervezet különös hangsúlyt fordít a román nyelv elsajátítására (9, 10, 11. szak.).

A Kisebbségek tervezete az anyanyelvű oktatáshoz való jog deklarálását, illetve az oktatási keretek megszervezését illetően hasonlít a fenti tervezethez. Előírja a román nyelv kötelező elsajátítását is. Annyiban tartalmaz több elemet a PSZP tervezeténél, amennyiben egyrészt rendelkezik az anyanyelven oktató tanárok képzéséről, ezek hiányában pedig lehetővé teszi a külföldről érkező tanárok jelenlétét államközi egyezmények alapján. Rendelkezik továbbá a külföldön szerzett diplomák elismeréséről (25–32. szak.).

Az RMDSZ mind az egyéni (18. szak.), mind a közösségi jogok szintjén tárgyalja az anyanyelvű oktatáshoz való jogot. Külön alfejezetben rendelkezik az anyanyelvű állami intézményekben megvalósuló oktatásról az oktatás valamennyi szintjén (26, 33. szak.). A felekezetek, szervezetek, társaságok maguk is tarthatnak fenn felekezeti és magántanintézeteket. Az állam garantálja az anyanyelvű óvodai, elemi iskolai, középiskolai, szakiskolai, egyetemi, főiskolai oktatást, a posztgraduális, valamint tudományos fokozatok megszerzését.

A kisebbségi állami és felekezeti oktatást az állami és a helyi közigazgatási hatóságok finanszírozzák, a magántanintézményeket pedig támogatják. Ahol a kisebbség a lakosság számarányának 30%-át eléri, ott a többségi lakosságnak is biztosítani kell a kisebbségek nyelvének és kultúrájának megismerési lehetőségét. A kisebbségi oktatási intézményekben oktatni kell a kisebbségi népismeretet, az anyanemzet történelmét, hagyományait.

Az állam feladata továbbá e tervezet szerint a pedagógusok képzéséhez szükséges anyagi és infrastrukturális háttér biztosítása, az állam támogatja ugyanakkor a vendégtanárok alkalmazását, elismeri a külföldi tanintézményekben szerzett diplomát, helyi közigazgatási hatóságain keresztül kisebbségi tanfelügyelőségeket, kisebbségi igazgatóságokat, a szakminisztériumon belül autonóm államtitkárságot tart fenn.

Az oktatás mellett a *közigazgatás* az a terület, ahol a legélesebben körvonalazódnak az anyanyelvhasználat kérdései. Ezen a ponton is jól elhatárolható az RMDSZ által készített tervezet a másik kettőtől.

A PSZP-tervezet szerint a kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van használni anyanyelvüket úgy a magánéletben, mint a közéletben, írásban és szóban egyaránt (7. szak.). A közigazgatásban 20%-os lakosságszám esetén teszi lehetővé, hogy a kisebbséghez tartozó személyek anyanyelven forduljanak a hatóságokhoz. Ilyen esetekben a hatóságok megfelelő számú, a kisebbségi nyelvet és a román nyelvet egyaránt ismerő hivatalnokokkal kell hogy rendelkezzenek, leginkább a kisebbség soraiból válogatva őket.

Meglepő módon, a kisebbségek által készített tervezet a fenténél kevésbé "kisebbségpárti", a nyelvhasználat tárgyalását a román nyelv mint hivatalos nyelv deklarálásával kezdi, majd a kisebbségek anyanyelvhasználatát a hatóságok előtt "jelentős mértékben" köti, igaz ugyan, hogy a hatóságok számára előírja az ugyanolyan nyelven történő válaszadást, vagy ha ez nem lehetséges, válaszukat hiteles fordítással mellékelve kell megküldeni.

Az RMDSZ tervezete egyrészt említést tesz a nyelvhasználatról nemcsak a közigazgatásban, de a parlamentben is: különleges alkalmakkor a választott képviselő anyanyelvét is használhatja az országgyűlésben. A kisebbségi lakosság számarányától függően különbséget tesz olyan közigazgatási egységek között, amelyekben a kisebbség a lakosság 10%-át teszi ki, illetve két- vagy többnyelvű települések között.

Mindkét esetben a kisebbségekhez tartozó személyek anyanyelvük használatára szóban és írásban egyaránt jogosultak, a hivatalokban az anyanyelvet ismerő, illetve e kisebbségekhez tartozó személyeket is alkalmazni kell, a tanácsos a helyi tanácsban anyanyelvét is használhatja.

A két- vagy többnyelvű településeken a helyi közigazgatási hatóság rendeleteit és közleményeit a kisebbségek anyanyelvén is köteles közzétenni, az eljárás során használt nyomtatványokat a kisebbségek és autonóm közösségek nyelvén is kiadni, a közületek, intézmények nevét anyanyelven is feltüntetni. Ezen településeken a hatóságok az illető kisebbség anyanyelvét is használják, a dokumentumokat ezen a nyelven is terjesztik.

Ahol a kisebbség a lakosság számához viszonyítva egyszerű többségben van, az anyanyelvet használják a regionális vagy helyi hatóságok munkájában, a hatósággal való kapcsolattartásban szóban és írásban, a hatóságok hivatalos közleményeinek megfogalmazásakor.

A nyelvhasználat kérdését az *igazságszolgáltatásban* mindhárom tervezet tárgyalja, de az RMDSZ változata itt is radikálisan eltérő, részletesebb. Már a kiindulópont más az utóbbinál, hiszen deklarálja: a nemzeti kisebbségekhez és autonóm közösségekhez tartozó személyek jogosultak anyanyelvük használatára az igazságügyi szervek előtt, az állam megteremti a feltételeket az anyanyelvhasználatra az igazságszolgáltatásban. A másik két változat rögzíti, hogy a perek román nyelven folynak, a kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van tolmács útján nyilatkozni, a periratokat fordításban megismerni, a tolmácsolás, fordítás költségeit az állam viseli. Ennél tovább a két tervezet nem lép, gyakorlatilag így ugyanannyi jogot biztosít a kisebbséghez tartozó egyének az anyanyelvhasználatot illetően, amennyit a román törvények egy idegen állampolgárnak biztosítanak.

Az RMDSZ változatában a kisebbséghez tartozó egyéneknek joguk van arra, hogy az eljárás során az anyanyelvükön megfogalmazott iratokat a hatóság teljes értékűnek fogadja el, hogy minden iratot anyanyelvükön megismerjenek, hogy tolmácsot vegyenek igénybe. Amennyiben a feltételek adottak, ha a büntető eljárás során a terhelt kérelmezi, ha a polgári és közigazgatási eljárásban a felek kérelmezik, az eljárást a kisebbségek nyelvén kell lefolytatni, ilyenkor az összes iratot románul és az adott kisebbség nyelvén is rögzíteni kell.

A kisebbségi nyelvek használatának kérdésével a *tájékoztatás* területén valamennyi tervezet foglalkozik, amennyiben előírják, hogy a hatóságok kötelessége arányos nemzetiségi adásidő fenntartását biztosítani, nemzetiségi helyi rádióadók és televíziócsatornák létesítését elősegíteni, audiovizuális műsorok készítését támogatni (Kis. terv. 2, 15. szak.; PSZP-terv. 22. szak.; RMDSZ-terv. 47. szak.). Az RMDSZ és a PSZP tervezetében szerepel ehhez kapcsolódóan a külföldi, anyanyelvű tévé- és rádióadások közvetlen vétele, amihez az állam segítséget nyújt akár kétoldali egyezmények megkötése formájában (PSZP-terv. 22. szak.; RMDSZ-terv. 48. szak.).

A három törvénytervezet közül egyedül az RMDSZ változata tér ki az anyanyelvhasználat szabályozására a *hadsegében* (a szolgálatot teljesítő, kisebbséghez tartozó személyek magánbeszélgetéseikben, magánlevelezésükben szabadon használhatják anyanyelvüket), az *orvosi ellátásban* (két- vagy többnyelvű településeken a kisebbségeknek joguk van anyanyelvű orvosi ellátáshoz, olyan orvosokat és személyzetet kell alkalmazni, akik ismerik az adott kisebbség nyelvét), a *gazdasági és társadalmi életben* (ezzel kapcsolatos okmányokban, külön munkaszerződésekben, használati utasításokban, továbbá az ellenőrző szervek ellenőrzéseik során használják a kisebbségek nyelvét).

A *feliratok, nyelvtáblák, földrajzi elnevezések anyanyelvű használatára* mindhárom tervezet kitér. A PSZP tervezete 20%-os lakosságarányhoz köti az anyanyelvű táblák kifüggesztését, ennél kisebb arányt képező kisebbségi lakosság esetében a megyei tanácsok döntésére utalva a két- vagy többnyelvű feliratok kérdését. A kisebbséglakta településeken számaránytól függetlenül kell utcákat, tereket, épületeket elnevezni a kisebbségek kultúrájának, történelmének, politikai életének nevezetes személyiségeiről. A nyomtatásban és médiákban a földrajzi elnevezések szabadon használhatók anyanyelven (14, 15, 16. szak.).

A Kisebbségek változatában a nyelvtáblák kifüggesztéséhez szükséges kisebbségi számarány a település összlakosságához képest 25% fölötti; ezek a román nyelvű feliratokkal teljesen megegyező formájúak és tartalmúak kell hogy legyenek. A kisebbségek nevezetes személyiségeiről utcák, terek elnevezését ez a tervezet sem köti számarányhoz, erről a helyi tanácsok döntenek a kisebbségek szervezeteinek előzetes konzultálását követően (19, 20. szak.).

Az RMDSZ tervezetében mind az egyéni jogok, mind pedig a közösséget megillető jogok között szerepel a feliratok, cégtáblák szövegének anyanyelvű használata, két- vagy többnyelvű településeken a helységnevek, utcák, terek nevének anyanyelvű feltüntetése (20, 38. szak.).

A PSZP és az RMDSZ változatában történik említés a *jogorvoslati lehetőségekről* a kisebbségi jogok megsértése esetén: a kisebbségekhez tartozó személyek állami szerv előtt érvényesíthetik jogaikat, továbbá jogukban áll bírósághoz fordulni (PSZP-terv. 20. szak.), "közösségi jogaik megsértése esetén bármely legitim szervezetük révén is jogorvoslásért az állami szervekhez, illetve nemzetközi szervezetekhez és intézményekhez fordulni" (RMDSZ-terv. 23. szak.).

Végül említést kell tenni az RMDSZ tervezetében szabályozott *autonómiaformákról*, amelyeket külön státútum tölt majd ki tartalommal.

A tervezet, figyelembe véve a nemzeti kisebbségek földrajzi elhelyezkedését is, attól függően, hogy szórványban vagy tömbben élnek, az autonómia három típusáról rendelkezik, úgymint: személyi elvű (perszonális), helyi öngazgatási, illetve területi alapú (regionális) autonómia.

A *személyi autonómia* keretében az adott nemzeti kisebbséghez tartozó személyek lakhelyüktől függetlenül érvényesítik kisebbségi jogait, kialakítva saját intézményrendszerüket (51–53. szak.).

A *helyi öngazgatási autonómia* (sajátos státusú helyi önkormányzatok) keretében a tömbben élő nemzeti kisebbség, a nemzeti identitás megőrzéséhez szükséges jogosítványokon túl, adminisztratív jogokat is gyakorol. Az öngazgatási autonómiát szabályozó rendelkezések kiegészülnek a helyi közigazgatásról szóló törvény, illetve a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájának vonatkozó előírásaival (54–56. szak.).

A sajátos státusú helyi önkormányzatok társulása nyomán jön létre a *regionális autonómia*, amelynek keretében az autonóm közösség hivatalos nyelvként anyanyelvét is használhatja, a közösség maga határozza meg önkormányzatának szervezeti és működési szabályzatát (57–59. szak.).

D. Következtetés

A három törvénytervezet részletes elemzéséből leszűrhető:

A Polgári Szövetség Pártja által készített tervezet megpróbál megfelelni a kor kisebbségjogi követelményeinek, a jelenlegi nemzetközi keretek között marad, azokat túl nem lépi, ugyanakkor megmarad a nemzetállami gondolkodás kereteiben, nem tudja a kisebbségi kérdést megfelelő empátiával kezelni.

A Kisebbségek által benyújtott tervezet szintén a jelenlegi nemzetközi gyakorlat keretei között marad, egységes megoldást kínál a kisebbségeknek számarányuktól függetlenül. Ez a szöveg nem képes megfelelő garanciákat adni és részleteiben kezelni a kisebbségi problémát. Valószínű, hogy a kormány százjéze szerint készült a tervezet, és nem elsősorban a kisebbségek érdekeinek megjelenítése céljából.

Az RMDSZ tervezetén átüt a magyar kisebbség igényeinek megfogalmazása, a fennmaradásához szükséges alapintézkedések rögzítése. eltérő megoldást kínál a kisebbségeknek számarányuktól és területi elhelyezkedésüktől függően, és átfogja a kisebbségi lét majd minden szegmentumát, ebben rejlik egyúttal legnagyobb előnye is, noha az autonómiaformák, az autonóm közösség mint politikai szubjektum jogosultságai, feladatköre nem kellőképpen kidolgozott még. A másik két tervezettől eltérően nem "tűzoltásszerű", hanem reális alternatívát kínál a jövő század kisebbségi kérdéseinek megoldására, rendelkezik kisebbségpolitikai koncepcióval.